

Алла Гуцол

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У 1946–1979 рр.

Україна як демократична держава ще проходить шлях свого становлення й розвитку. Продовжується формування багатьох суспільних інститутів, у тому числі й Інституту українського права. Саме тому законодавча база нашої країни є ще недосконалою. Це негативно відображається на багатьох аспектах життєдіяльності країни. Не є винятком і нормативно-правова база позашкільної освіти, яка потребує перегляду та вдосконалення.

У цій статті ми поставили за мету дослідити, проаналізувати та класифікувати нормативно-правові акти, які регулювали роботу позашкільних закладів освіти УРСР у 1946–1979 рр. Саме в той період їх законодавча база була найбільш досконалою та розвинутою. Вивчення цієї спадщини та адаптація її до умов українського сьогодення – актуальні завдання й нині.

Серед видань нормативних актів – законів, постанов та указів, що стосуються розвитку мережі позашкільних закладів освіти, слід виділити збірки: «Народна освіта в СРСР. Загальноосвітня школа. Збірка документів 1917–1973 рр.», укладена А.А. Абакумовим, Н.П. Кузіним та ін.; «Народна освіта в СРСР» за ред. М.А. Прокоф'єва; «Законодавство з охорони дитинства. Збірка нормативних актів» за ред. О.Г. Павшукової та «Основні документи про школу», упорядник Є.С. Березняк. Ці джерела є надзвичайно цінними. Вони містять постанови Верховної Ради СРСР, Верховної Ради УРСР, Ради Міністрів СРСР, Ради Міністрів Української РСР, матеріали з'їздів ВКП(б) та велику кількість інших документів.

Не зважаючи на значні економічні та фінансові труднощі, спричинені Великою Вітчизняною війною, керівні органи СРСР одночасно з відновленням роботи на підприємствах та в установах значну увагу приділяли й відродженню та нормалізації функціонування системи народної освіти. Про це свідчать закони, видані в той період. Першим з них був Закон про п'ятирічний план відбудови та розвитку народного господарства СРСР на 1946–1950 рр., прийнятий Верховною Радою СРСР 18 березня 1946 р. У цьому законі зазначалось, що в містах і селах потрібно збільшити кількість театрів до **898**, клубів і масових бібліотек до **284900**, а також відновити в районах, що були окуповані,

діяльність театрів, клубів, бібліотек та хат-читалень (Народное образование в СССР: Общеобразоват. шк.: Сб. док. 1917–1973 гг. – М.: Педагогика, 1974. – С. 44). Закон зобов'язував органи місцевої влади якомога скоріше регенерувати велику кількість центрів культури і дозволяти, призначених як для дорослих, так і для дітей, що було дуже важливо в умовах важкого післявоєнного періоду.

Другим кроком у відновленні системи народної освіти в Радянському Союзі був наказ Міністерства просвіти РСФСР «Про покращення позакласної та позашкільної роботи з учнями» від квітня 1947 р. (Внешкольные учреждения / Под. ред. Л.К. Балясной. – М.: Просвещение, 1978. – 256 с.). У ньому йшлося про повільне відновлення довоєнної мережі позашкільних закладів освіти, про їх недостатнє матеріально-технічне забезпечення, а також про те, що органи народної освіти, керівники шкіл і вчителі недооцінюють значення позакласної та позашкільної роботи в житті підростаючого покоління. Для виправлення такої ситуації Міністерство освіти зобов'язувало органи народної освіти здійснювати ефективне керівництво позашкільною та позакласною роботою.

Незважаючи на значні зусилля органів державної влади, розширення мережі позашкільних закладів відбувалось повільними темпами, тому в РСФСР 21 травня 1948 р. вийшов наказ «Про розвиток позашкільної роботи з дітьми». Цей документ мав величезне значення, адже він змушував місцеві та обласні відділи народної освіти з'ясувати стан роботи позашкільних закладів освіти, ширше розгорнути роботу з дітьми в літній період, а також масову, гурткову роботу з художнього виховання, фізкультури та спорту. Запозичивши досвід Російської республіки, подібні заходи почали вживати й в Україні.

Слід зазначити, що зміст роботи позашкільних освітніх закладів в радянський період визначався цілями та завданнями, які ставились перед школою. Так, керівними органами держави 13 грудня 1948 р. було видано постанову «Про заходи з перевантаження школярів суспільною та іншою ненавчальною роботою». У ній знову наголошувалось, що позашкільні заклади мають допомагати школярам у навчанні

та виховувати їх у душі комуністичного суспільства (Народное образование в СССР: Общеобразоват. шк. Сб. док. 1917–1973 гг. – С. 186).

У зв'язку з розбудовою держави з кожним роком зростала роль піонерської організації та комсомолу, адже вони були чи не основними організаціями, які здійснювали комуністичне виховання підростаючого покоління. Наприкінці 1940-х років на піонерську та комсомольську організації було покладено функцію допомоги позашкільним закладам. Згідно з резолюцією XI з'їзду ВЛКСМ (1949 р.) ці організації повинні були спрямовувати роботу позашкільних закладів, сприяти якісному підбору кадрів, укріпленню матеріально-технічної бази (Внешкольные учреждения / Под. ред. Л.К. Балясной. – С. 16).

Політика якнайшвидшого розвитку мережі позашкільних закладів освіти була характерною і в наступному десятилітті. Основними законами, за якими жила та розвивалася держава в той час були п'ятирічні плани. Тому дуже показовим моментом було те, що саме в цих документах не згадувались позашкільні заклади освіти. Наприклад, у пункті 4-му «Директив з п'ятого п'ятирічного плану розвитку СРСР на 1951–1955 роки», затвердженого XIX з'їздом ВКП(б) у 1952 р. зазначалося, що в 1955 р. порівняно з 1950 мережа бібліотек має зрости на 30 %, а клубів на 15 %. У тому ж році вийшла постанова Ради Міністрів СРСР «Про упорядкування мережі, введення типових штатів та встановлення посадових окладів робітникам позашкільних закладів», що свідчило про певну недосконалість організації цієї ланки в системі освіти та намагання її впорядкувати.

У шостому п'ятирічному плані розвитку народного господарства СРСР на 1956–1960 рр. планувалось «розширити мережу позашкільних закладів освіти у місті та селі. Забезпечити ширше залучення клубів, палаців та будинків культури, будинків техніки та інших культурно-просвітницьких закладів до проведення виховної роботи серед школярів» (Народное образование в СССР: Общеобразоват. шк.: Сб. док. 1917–1973 гг. – С. 46). Така політика пояснювалася тим, що робота з ліквідації дитячої бездоглядності та запобігання їй проводилась незадовільно. Малося на увазі, що державні заклади не виявляли своєчасно дітей і підлітків, яких потрібно було зараховувати до школи та дитячих закладів, проводили недостатню кількість заходів, які відволікали б дитину від шкідливого вуличного впливу, не залучали до розв'язування такого роду проблем широкої громадськості. При «наявності великої кількості дітей і підлітків, які перебували у позанавчальний час без догляду батьків, школи, позашкільні заклади не вживають належних заходів для охоплення дітей усіма

видами позакласної та позашкільної роботи», – наголошувалось у документі.

Органи народної освіти, незважаючи на значну кількість наказів і постанов, мало уваги приділяли поліпшенню роботи позашкільних закладів, велика мережа культурно-просвітницьких закладів: театрів, музеїв, клубів, бібліотек, а також спортивних організацій недостатньо використовувалася в роботі з дітьми та підлітками. Дитячі кінофільми, які мали надзвичайно сильний вплив на формування свідомості молодого покоління, створювалися в обмеженій кількості, дитячих сеансів у кінотеатрах, було обмаль.

Комітети з фізичної культури та спорту, їх місцеві органи, на думку партійного керівництва, не надавали потрібної допомоги школам, позашкільним закладам і домоуправлінням в організації та проведенні роботи з фізвиховання дітей. Гострій критиці піддавалася також виховна робота при домоуправліннях, оскільки більшість з них не організовували гральних і спортивних майданчиків для школярів. Гроші, які виділялися для цього, використовувалися не повністю.

У 50-х роках минулого століття поширеною була думка про те, що кількість школярів, які потрапляли під негативний вуличний вплив, оскільки не займалися ані позакласною, ані позашкільною роботою, була прямо пропорційною кількості дитячих злочинів і правопорушень.

З метою подолання дитячої бездоглядності та злочинності Рада Міністрів СРСР постановила розробити конкретні заходи, що поліпшать позакласну та позашкільну роботу з дітьми з урахуванням місцевих особливостей. Це дало позитивні результати (Народное образование, наука и культура в СССР: Статист. сб. – М., 1971. – С. 181). Як свідчать статистичні дані, при школах і домоуправліннях з'явилася більша кількість обладнаних спортивних майданчиків, до роботи з дітьми почали залучатися тренери спортивних секцій і майстри спорту. Для організації дитячих кіносеансів було виділено приміщення. При домоуправліннях організовувались спеціальні батьківські комітети та комісії, які мали сприяти гуртковій та екскурсійній роботі. До роботи в технічних гуртках з домоводства та шиття залучалися піонери, батьки та інші особи.

Поліпшенню позашкільної роботи сприяли й публікації в пресі про передовий досвід роботи позашкільних закладів, а також вжиті заходи з підвищення з підвищення відповідальності органів народної освіти за роботу позашкільних установ.

Активніше стала проводитись культурно-

масова робота з дітьми в парках, дитячих бібліотеках та інших закладах. Починаючи з 1 січня 1958 р. у нових великих будинках, які заселялися мешканцями, виділялися кімнати для проведення позашкільної роботи, що свідчило про її важливість у вихованні підростаючого покоління. Проте одночасно з поліпшенням організації позашкільної роботи спостерігалися й недоліки: дублювання шкільної програми в гуртках за інтересами, неврахування в роботі позашкільних закладів місцевої специфіки регіону, області, району.

Значним поштовхом для подальшого розвитку позашкільної освіти став закон «Про укріплення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток народної освіти», виданий у 1958 р. У ньому зазначалося, що необхідно розвивати дитину різнобічно, розвивати її творчі можливості та здібності. З цією метою планувалося створити усі умови для успішного функціонування музичних, хореографічних шкіл та шкіл образотворчого мистецтва, а також збільшувати кількість гуртків, студій, лекторіїв, в яких школярі зможуть виявляти та розвинути свої таланти. Отже, чіткий курс було взято на розвиток фізичного та естетичного виховання школярів, оскільки ці аспекти позашкільної роботи були недостатньо розвинутими. Крім того планувалося розвивати «різноманітні форми самодіяльності молоді в галузі техніки, мистецтва, натуралістичної роботи, фізкультури, спорту, туризму» (Народное образование в СССР: Общеобразоват. шк.: Сб. документов 1917–1973 гг. – С. 50).

Логічним доповненням до закону «Про укріплення зв'язку школи з життям та про подальший розвиток народної освіти» стали постанови Центральної ради Всесоюзної піонерської організації ім. В.І. Леніна «Про поліпшення роботи позашкільних закладів» (1959 р.), а також «Про подальший розвиток ініціативи та самодіяльності у Всесоюзній піонерській організації ім. В.І. Леніна» (1960 р.). Проаналізувавши ці документи, ми дійшли висновку, що позашкільні заклади в той період були організаторами позашкільної та піонерської роботи у містах і селах.

Після того, як згадані нормативно-правові акти набрали чинності звісно, що форми та методи діяльності позашкільних закладів не могли не зазнати змін. Щоб переконатися у поліпшенні функціонування позашкільних закладів, у 1960–1962 рр. було проведено їх післявоєнний огляд, результатом якого стала пропаганда найцікавіших форм і методів роботи.

Слід згадати ще одну характерну особливість освітньої галузі. У другій половині

50-х – у першій половині 60-х рр. багато уваги приділялося оздоровленню дітей у зимовий і літній періоди. Почала розширюватися мережа дитячих таборів. З метою регламентації їх роботи 10 травня 1962 р. було опубліковано «Положення про оздоровчий табір для учнів 9–11 класів середніх шкіл». Воно містило в собі такі питання як структура, зміст роботи, кадри оздоровчого табору, вимоги до його розміщення та техніки безпеки, фінансування й господарче забезпечення (Законодательство по охране детства / Под. ред. О.Г. Павшукова. – К.: Рад. школа. – 1982. – С. 362–367).

Із середини 60-х років в СРСР посилювалася увага до атеїстичного виховання. Така тенденція державної ідеології значно вплинула і на позашкільні заклади. У січні 1964 р. вийшов наказ «Про заходи з посилення атеїстичного виховання населення», в якому зосереджувалася увага на атеїстичному вихованні дітей і підлітків засобами позакласної та позашкільної роботи (куточки юних атеїстів, екскурсії, культпоходи в кіно й театри, лекції, бесіди, вечори на згадану тематику). Зростала мережа позашкільних закладів за рахунок тих, які об'єднували атеїстично налаштованих дітей і молодь, а гуртки юних атеїстів набували дедалі більшої популярності.

У 1969 р. Верховна Рада Української РСР постановила, що робота з дітьми та підлітками за місцем проживання проводиться незадовільно. На засіданні зазначалося, що в багатьох містах не створено піонерських кімнат і дитячих майданчиків при будинкоуправліннях, а там, де вони є, професійно (Постанова Верховної Ради Української РСР «Про стан і заходи подальшого поліпшення навчально-виховної роботи в загальноосвітніх школах Української РСР» // Основні док. про шк. Упор. Є.С.Березняк. – К.: Рад. шк., 1973. – С. 29).

У 60–70-х роках велика увага приділялась шкільному вихованню дітей. Форми та методи роботи з учнями постійно вдосконалювалися. Та оскільки позашкільна освіта розглядалася як допоміжна шкільна ланка, відповідно вона також зазнавала змін. Позашкільні заклади працювали відповідно до законів і нормативно-правових актів, а також власних типових положень.

Як зазначалось у матеріалах XXIV з'їзду КПРС по п'ятирічному плану розвитку народного господарства СРСР на 1971–1975 р., у першій половині 70-х планувалося істотно поліпшити позашкільну роботу з дітьми, розширити мережу будинків піонерів, станцій юних техніків, станцій натуралістів, дитячо-юнацьких спортивних шкіл, інших дитячих закладів, що сприяли вихованню підростаючого покоління.

У 1973 р. з прийняттям «Основ законо-

давства Союзу РСР та союзних республік про народну освіту», де окремим підрозділом виділялися питання позашкільного виховання, увага до позашкільних освітніх установ значно посилилася (Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании: Закон СССР от 19 июля 1973 г. в ред. закона от 27 ноября 1985 г. // Народ, образование в СССР: Сб. нормат. актов. – М.: Юрид. лит, 1987. – С. 26–53).

Нормативно-правові акти кінця 50 – початку 70-х років свідчать, що мережа позашкільних закладів освіти постійно розширювалась, а для забезпечення її матеріально-технічної бази повсякчас залучалися підприємства, організації, колгоспи тощо.

Проблемами розвитку позашкільної освіти займалися не лише партійні органи, а й молодіжні організації, зокрема ВЛКСМ. У 1970 р. на XVI з'їзді комсомолу зазначалось, що для роботи з дітьми й підлітками недостатньо використовуються спортивні споруди, культурно – просвітницькі заклади. Активно запроваджувалося шефство, на базі підприємств, колгоспів, радгоспів створювалися позашкільні заклади (Внешкольные учреждения / Под. ред. Л.К. Балясной. – С. 24). У 1974 р. на XVII з'їзді ВЛКСМ наголошувалось на необхідності укріплення їх матеріальної бази, особливо в сільській місцевості.

Відбувалися зміни й у розвитку позашкільних закладів в Українській РСР. У прийнятому законі «Про народну освіту» 1974 р. зазначалося, що колгоспи, профспілки, державні підприємства та організації мають створювати такі позашкільні заклади як будинки та палаци піонерів і школярів, станції юних техніків, станції натуралістів, дитячі бібліотеки, музичні школи, піонерські табори тощо. Ці заклади потрібні були для того, щоб розвивати в дітей здібності та нахили, виховувати в них суспільну активність, інтерес до праці, науки, техніки, мистецтва, спорту, воєнної справи, а також для організації культурного відпочинку та укріплення їх здоров'я. Приділялась увага роботі з дітьми за місцем проживання: створювалися численні дитячі майданчики для проведення змістовного дозвілля та піонерські кімнати для виховання дітей у дусі комуністичних ідеалів (Законодательство по охране детства: Сб. нормат. актов. – С. 330).

Мережа позашкільних закладів освіти, що збільшувалась, потребувала певного впорядкування. З цією метою Рада Міністрів СРСР видала постанову «Про номенклатуру та порядок створення позашкільних закладів». У ній Міністерству просвіти СРСР та Раді Міністрів союзних республік було дано завдання до 1 січня

1976 р. затвердити точний перелік позашкільних закладів. До затвердженого списку позашкільних закладів освіти входило 12 типів закладів: палаци і будинки піонерів, станції юних натуралістів, станції техніків і туристів, клуби юних техніків, дитячі будинки культури, кімнати школяра, дитячо-юнацькі клуби юних моряків, ДЮСШ, стадіони, дитячі парки, піонерські та інші табори, музичні й художні школи, дитячі бібліотеки (Внешкольные учреждения / Под. ред. Л.К. Балясной. – С. 228). Проте до згаданого реєстру увійшли не всі позашкільні заклади, що функціонували на території СРСР, тому ті, що не потрапили до номенклатури, продовжували працювати в режимі, характерному для них до постанови. В результаті прийняття зазначеної постанови позашкільних освітніх закладів стала більше структурованою й регламентованою.

Наказом Міністерства освіти СРСР від 17 серпня 1976 р. перелік позашкільних закладів доповнився дитячими хоровими студіями, що створювалися хоровими товариствами.

Після прийняття базових законодавчо-нормативних актів, що стосувалися позашкільної освіти, Міністерство освіти перейшло до створення типових положень, згідно з якими працювали позашкільні заклади.

Для змістовного відпочинку учнів, залучення їх до продуктивної праці, для формування в них трудових умінь і навичок у 1976 р. почали масово будуватися табори праці та відпочинку.

У Положенні про табір праці та відпочинку для учнів старших класів та загальноосвітніх шкіл визначались усі аспекти функціонування цього закладу, його місце розташування, завдання, зміст роботи, кадровий склад, а також матеріально-технічне та фінансове забезпечення (Основні документи про школу / Упор. Є.С. Березняк. – К.: Рад. школа, 1982. – С. 315–319). У травні 1976 р. подібне положення було видано Міністерством освіти УРСР.

У серпні 1976 р. вийшло в світ Положення стосовно функціонування міського (районного) дитячого парку, що мав стати центром позакласної та позашкільної роботи. У документі особлива увага приділялась оздоровчій та фізкультурно-спортивній роботі, вміщувались рекомендації щодо організації роботи та керівництва дитячим парком, визначалась його структура (Внешкольные учреждения. – С. 239–242).

У типовому положенні про Будинок піонерів, 1976 р., висвітлювались цілі та завдання закладу, порядок його відкриття, права, питання фінансування, матеріальна база, структура, зміст роботи, кадрові питання, робота педагогічної ради та документація (Внешкольные учреждения. – С. 228).

Туристсько-краєзнавча робота з **19 січня 1977 р.**, регулювалася Положенням про республіканські, крайові, обласні, окружні станції юних туристів (СЮТУР). Цей документ містив у собі п'ять пунктів, що стосувалися багатьох аспектів роботи станцій. У них описувалися інструктивно-методична, організаційно-масова робота, діяльність гуртків та об'єднань, інші питання (Внешкольные учреждения. – С. **244–248**).

У квітні **1977 р.** Міністерством освіти СРСР разом із Міністерством фінансів СРСР затвердило Типове положення про дитячо-юнацький клуб юних моряків разом із флотилією чи пароплаванням. У документі визначено порядок відкриття позашкільних закладів цього типу, їх матеріальну базу, фінансування, обов'язки керівництва та педагогічного персоналу (Внешкольные учреждения. – С. **249–252**).

Діяльність дитячо-юнацьких спортивних шкіл була задокументована в жовтні **1977 р.** Положенням про ДЮСШ, в якому йшлося про умови відкриття цього типу позашкільних закладів, організацію навчально-тренувального процесу, навчально-спортивну базу, кадри та фінансування, а також про звітність та юридичні права школи (Законодательство по охране детства. – С. **393–395**).

Дитячі музичні, художні школи та школи мистецтв працювали згідно з Положенням про дитячу музичну та художню школу та школу мистецтв системи Міністерства культури СРСР від **17 липня 1978 р.** (Законодательство по охране детства. – С. **397–407**). У ньому описано організацію навчально-виховної роботи, права та обов'язки учнів, дирекції, викладачів, класних керівників, навчально-допоміжного персоналу.

Незважаючи на те, що розвитку технічна творчості учнів приділялась в СРСР значна увага. Положення про клуб (будинки) юних техніків профспілок було видано тільки в серпні **1979 р.** У ньому висвітлювались порядок створення цього закладу, зміст роботи, структура, організація роботи та обов'язки керівництва і педагогічного складу. Для розгляду питань навчально-виховної роботи створювалася педагогічна рада, а із членів гуртків формувалася рада активу.

Розглянувши згадані документи, можна дійти висновку, що в другій половині **70-х років** мережа позашкільних закладів освіти була впорядкованою, чітко визначеною, а їх робота систематизованою. Діяльність закладів регламентувалася спеціальними типовими положеннями.

Про те, що органи державної влади приділяли велику увагу розвитку позашкільної освіти, зокрема у **70-х роках**, підтверджувалося ще й створенням комісії ФЗМК, однією з

функцій якої було здійснення контролю за організацією шефства над позашкільними закладами, а також літнього й зимового відпочинку дітей в оздоровчих таборах (Народное образование в СССР: Сб. нормат.-прав. актов. – М.: Юрид. лит., **1987**. – **336** с.).

З метою поліпшення роботи з оздоровлення населення **5 квітня 1977 р.** вийшла в світ спільна постанова секретаріату ВЦРПС, секретаріату ЦК ВЛКСМ, Комітету з фізичної культури та спорту при Раді Міністрів СРСР та Президії ЦК ДОСААФ СРСР «Про заходи з подальшого розвитку фізичної культури та спорту за місцем проживання населення у світлі завдань, поставлених ХХV з'їздом КПРС» (Законодательство по охране детства. – С. **344–346**). Вона закликала до створення при житлово-експлуатаційних організаціях спортивних, спортивно-технічних клубів та гуртків з радіоконструювання, авіаційного, автомобільного та морського моделювання і картингу, а також до популяризації їх діяльності.

Незважаючи на значні досягнення в організації дозвілля підростаючого покоління в **70-х роках**, були й певні недоліки. За даними Міністерства освіти СРСР, для забезпечення нормальної роботи мережі позашкільних закладів, яка постійно збільшувалася, не вистачало кваліфікованих кадрів. Недостатньо було й закладів, в яких діти могли б проводити вільний час. Для усунення цих прогалин в організації позашкільної освіти. ЦК КПРС прийняв постанову «Про заходи з подальшого поліпшення організації відпочинку піонерів та школярів». Вона стосувалася розширення мережі та укріплення матеріальної бази піонерських спортивно-оздоровчих таборів і таборів праці та відпочинку. З метою оздоровлення, заохочення до подальшої плідної роботи було вирішено відправляти в табори в третю зміну спортсменів-розрядників, майстрів спорту, піонерський і комсомольський актив, колективи дитячої художньої самодіяльності та технічної творчості.

У результаті такої державної політики у другій половині **70-х років** було побудовано **1075** нових піонерських таборів, таборів праці та відпочинку, велику кількість реконструйовано. У всіх цих закладах могли відпочити **198,2** тисячі дітей. За даними колеги Міністерства освіти, у **1979 р.** в таборах різного типу відпочивало **12,4** млн. дітей, що на **2,6** млн. більше, ніж у **1974 р.** (Законодательство по охране детства. – С. **349**).

Узагальнюючи викладене, зазначимо, що з **1946 по 1979 рр.** нормативно-правова база позашкільної освіти значно вдосконалилася, стала більш фундаментальною та змістовною. Незважаючи на те, що в перші післявоєнні роки ос-

новна увага держави спрямовувалась на економічне відновлення країни, одночасно було опубліковано низку законів і законодавчих актів, які регулювали позашкільні освітні процеси в СРСР та Українській РСР.

У цих документах ставилось завдання розширити мережу позашкільних закладів. Та у зв'язку з тяжким повоєнним становищем їх створення відбувалось повільними темпами. У другій половині 40-х – у першій половині 50-х років минулого століття керівні органи держави не раз наголошували на важливій ролі позакласної та позашкільної роботи в житті дітей, а також у формуванні їх світогляду. Така позиція відображена в багатьох постановках, які стосувалися як відбудови позашкільних закладів освіти, так і санкцій за невиконання попередніх указів та інших нормативно-правових актів.

Необхідно зазначити, що в післявоєнні роки позашкільна освіта була однією з форм боротьби з дитячою бездоглядністю, її мета – організація дозвілля дітей у вільний від навчання час, аби школярі не зазнавали шкідливого вуличного впливу і не скоювали правопорушень і злочинів. Тому видавалися закони, які стосувалися поліпшення роботи позашкільних закладів у боротьбі з дитячою бездоглядністю.

Після Великої Вітчизняної війни першочерговим завданням було оздоровлення дітей, тому в той час позашкільні заклади розвивалися дещо однобічно. Держава швидкими темпами розширювала мережу піонерських таборів, значна увага приділялась туристсько-краєзнавчій та фізкультурно-спортивній роботі. Концептуальним недоліком післявоєнного періоду було те, що позашкільні заклади не вважались самостійною складовою системи освіти. Вони сприймалися як допоміжна ланка шкільного виховання, а їх мета та завдання були повністю підпорядковані шкільному вихованню.

З відновленням країни, зростала й роль

позашкільної освіти в житті суспільства. Підтвердженням тому були п'ятий і шостий п'ятирічні плани розвитку народного господарства, в яких передбачалось розширення мережі позашкільних закладів, а їх діяльність ставала більш змістовною й системною. У 60-х роках багато законів і нормативних актів стосувалися розвитку в школярів ініціативи, творчості. Особливого значення надавалось атеїстичному вихованню. Почали проводитися огляди позашкільних закладів та самодіяльності.

Важливу роль у системі позашкільних закладів відіграла робота з дітьми за місцем проживання. Керівні органи держави вважали, що наприкінці 60-х – на початку 70-х років така робота організувалась недостатньо професійно, а кошти, які виділялися для удосконалення та розширення мережі гуртків і секцій не завжди використовувались ефективно. Проте слід пам'ятати, що, незважаючи на зауваження Міністерства освіти СРСР та багатьох інших відомств стосовно недостатнього залучення дітей до позашкільних закладів, відвідування їх школярами було добровільним. Тому, хоч і проводилися агітаційні та пропагандистські заходи, частина учнів не бажала брати участь у позашкільній роботі.

1960–1970-ті роки характеризувалися економічною та політичною стабільністю в СРСР. Тому саме в цей період органи державної влади мали можливість приділити належну увагу позашкільним закладам. Було видано велику кількість законів, нормативних актів, постанов, указів, які регламентували їх роботу.

Тема нормативно-правового забезпечення позашкільної освіти в Україні ще недостатньо досліджена. У перспективі потрібно розглянути законодавчу базу позашкільних закладів у довоєнні роки та в період 80-х – на початку 90-х років минулого століття.